

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Eeva Avik

AMBLA KIRIKUMÕISA PASTORI ELAMU

Valguse tee 2, Ambla alevik, Ambla vald, Järvamaa

2012/2013. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse
lõputöö

Tallinn 2013

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ .... ” ..... 2013. a.

.....

(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„ .... ” ..... 2013. a.

.....

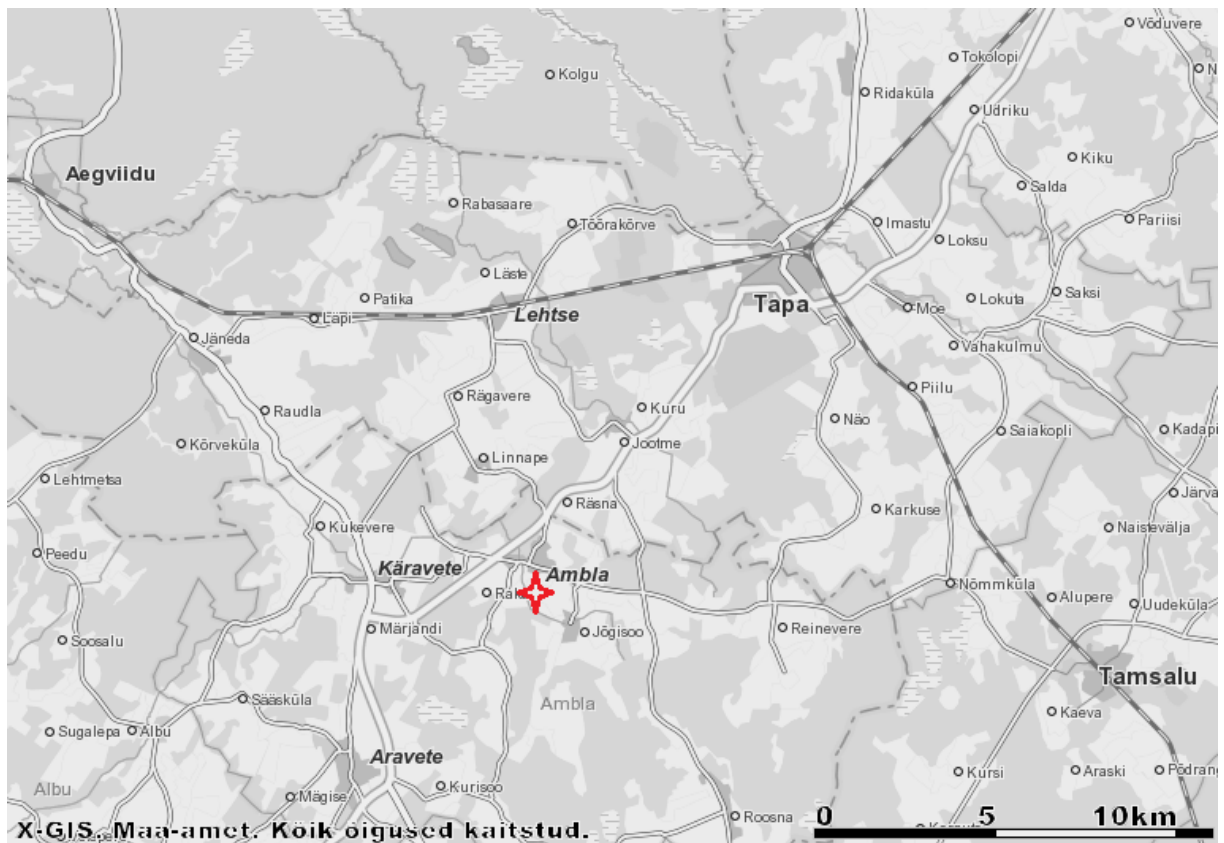
Kaitstud hindede:

.....

„ .... ” ..... 2013. a.

.....

1. Sissejuhatus.....	4
2. Ajalooline ülevaade.....	6
3. Ehituslugu – olemasolev olukord.....	7
3.1 Katus.....	8
3.2 Seinad.....	10
3.3 Vahelagi.....	12
3.4 Uksed, aknad.....	12
3.5 Veranda, tuulekojad.....	13
3.6 Vundament, kelder.....	14
3.7 Interjäär.....	15
4. Kokkuvõte.....	17
5. Kasutatud allikad.....	18
6. Lisad.....	19

LISA 1 – Situatsiooniskeem

1. Sissejuhatus

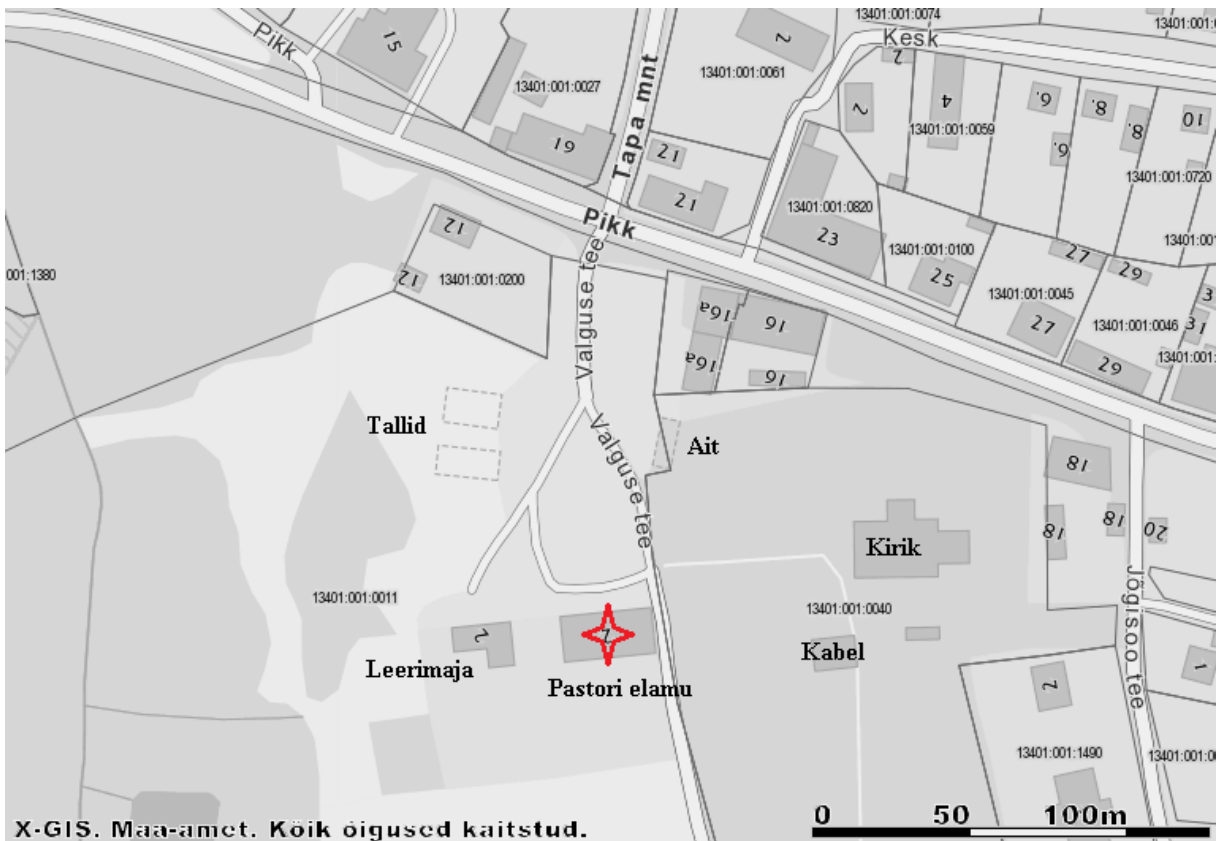
Ambla pastoraadi peahoone asub Järvemaal, Ambla alevikus, Ambla kiriku vahetus läheduses. Hoone on kunagise kirikumõisa (*Ampel pastorat*) peahoone. Ambla kirikumõisa pastori elamu kuulub Kultuurimälestiste Riiklikusse registrisse, ehitismälestise registrinumbriga 14955. Pastoraadihoone on ühises kaitsevööndis kirikuaia ja kalmistu ning sinna jäävate mälestistega.

Käesolevas kursusetöös otsustasin käsitleda Ambla pastoraadi peahoonet, kuna see on jäänud Ambla alevikust läbi sõites silma oma kauni asukoha tõttu künka otsas. Pastori elamu esifassaadi ees oleval künkanõlval asetsevad küllaltki vanad ja kõrged puud, mille tagant paistev hoone mõjub müstiliselt. Peamiselt vahtratest ja tammedest koosneva puistu ümber kulgeb ringtee, mis moodustab pastoraadi peahoone ette väikese esiväljaku, millega liitub idast kirikuaed. Hoone asub kirikust läänes, nii, et peauksest väljudes jääb paremale poole vaadetes kõrge torniga kiriku läänefassaad (vt foto nr 1).

Ambla pastoraadi peahoone omab lisaks ehitusajaloolisele väärtusele ka kultuuriloolist väärtust, kuna hoonel on olnud läbi aegade mitmeid erinevaid ühiskondlikke funktsioone. Tänapäeval on pastoraadi peahoone kasutusel koguduse kantseleina ja koguduse õpetaja koduna.

foto nr 1 - Vaade Ambla pastoraadi peahoonele ja kirikule loodest

LISA 2 - Asendiskeem

2. Ajalooline ülevaade

Ambla kihelkond oma 585 m² pindalaga oli Eestis üks suuremaid. Endine Ambla kihelkond hõlmas enda alla nüüdse Ambla, Tapa, Anija ja Kadrina valla. Piirkonnas on head looduslikud tingimused - viljakas muld ja suurepärased põhjaveevarud. Kihelkond paiknes tähtsal teede ristumise kohal, kustkaudu peeti ühendust piki Piibe maanteed Tallinna ja Tartu, Järvamaa ja Virumaa, aga ka Tallinna ja Lõuna-Virumaad ühendaval maanteel. Amblas asuv kihelkonnakirik torni kõrgusega 49,5m (torn ehitatud 1857. a) oli heaks maamärgiks.

1270. aastal valminud Ambla kiriku juurde asutati 1516. aastal Liivimaa ordumeistri Wolter von Plettenbergi korraldusel kirikumõis. Ambla Maarjakirik on pühitsetud Neitsi Maarjale, kes oli Ordu peamine kaitsepühak. Ambla Maarja kirikut on peetud Kesk-Eesti kirikute kõige vanemaks esindajaks, mille kavandamisel osalesid tõenäoliselt Rootsi päritoluga tsistertslaste¹. Lisaks tsistertslastele on Järvamaa arhitektuurimotiive mõjutanud ka Gotlandi ehitusmeistrid, kes palgati Visbyst Järvamaale tulnud 40 kaupmehe poolt. 13. saj Kesk-Eesti poliitilisele taustale vastavalt on siinsele sakraalarhitektuurile väga iseloomulik Skandinaavia ja Vestfaali ühismõju.

1834-1877 oli Ambla koguduse õpetajaks Alexander Leopold Paulsen, kelle teeneks oli Ambla laulukoori ettevalmistamine ja viimine I Eesti Üldlaulupeole.

1857. aastal tabas kirikut tulekahju, milles hävisid karjalaudad, tall, tõllahoone ja ait.

Klassitsistlikus stiilis pastoraadi peahoone on ehitatud 1877. aastal. Kunagise kirikumõisa hoonete juurde kuulusid lisaks pastori elamule, leerimaja, kaks talli, ait ja maakivikelder, mis on ära märgitud 1974. aastal koostatud Eesti NSV säilinud mõisahoonete esialgses inventariseerimisankeedis². Praeguseks on tallidest ja aidahoonest säilinud ainult varemed.

1950. aastal kirikumõis natsionaliseeriti ning läks kolhoosi kätte (Paide Rajooni Tarbijate Kooperatiiv (Paide RTK)). 1974. aasta inventariseerimisaktist võime lugeda, et kirikumõisa tallihoonetes paiknes kooperatiivi ladu ja aida varemetele oli ehitatud ajutine varikatus. Pastoraadihoone on kasutusel olnud ka 1950-1985 aastani tegutsenud Ambla keskkooli ühiselamuna, mis on tugevalt mõjutanud hoone põhiplaani muutumist.

1982. aastal tagastati ajalooline pastoraat kogudusele. Sellest ajast saati on koguduse õpetajaks olnud Tõnu Linnasmäe, kes asus perega hoonesse elama 1984. aastal. Samal aastal toodi hoonesse ka elektriühendus. Koguduse õpetaja sõnul püsisid kirikumõisa tallide müürid veel sel ajal püsti, kui ta perega hoone läänetiiba elama asus. 1992. aastal rajati maja juurde

¹ Riigiarhiiv: toimiku nr ERA.T-76.1.10963_Ambla vald, Ambla kirik. Märkmeid kirikust ja Kesk-Eesti kirikute ehitusloost üldse. V. Raam. A-739 (1982)

² Muinsuskaitse arhiiv: toimiku nr ERA.T-76.1.16478_Ambla vald. Ambla kirikumõis. Eesti NSV mõisaarhitektuur. M-1974

puurkaev ning hoonesse toodi vesi. Enne seda kasutas koguduseõpetaja koos perega 8 aastat käsipumpkaevu. Veeühendusega samal ajal rajati hoonesse keskküte, mille katel toodi Soomest, Isojoki sõpruskoguduselt.

ajalooline foto nr 1

ajalooline foto nr 2

1. *Johannes Theodor Villberg koguduse õpetaja (1891-1931)*³
2. *Hugo Annast koguduse õpetaja (1934-1943)*⁴

3. Ehituslugu ja olemasolev olukord

Ambla kirikumõisa pastori elamu on keskmise suurusega (29x14m; h=10m) ühekorruseline viilkatusega puithoone. Katusekorrus on hiljem välja ehitatud. Hoone põhimahd on küll barokne pikaks venitatud hoonetüüp, kuid puitdekoor hoone fassaadil ja kõrged aknad viitavad klassitsismile (vt LISA 1). Klassitsistlikele puithoonetele iseloomulikult taotlevad välised arhitektuuri elemendid sarnanemist kivehitisega. Välisseinte nurgakohtade laiad piirdelauad taotlevad mõjumist postidena ning akende kohal olev profileering ja otsaviilude puitdekoor võtavad eeskuju kivehitiste konstruktiivsetest lahendustest. Klassitsismile iseloomulikult asub vastuvõtusaal hoone esimesel korrusel. Barokile viitavad hoone keskeljel sümmeetriliselt asetsevad mantelkorstnad ja teisele korrusele viiv trepp, mis asub hoone

³ Ajalooarhiiv: toimiku nr EAA.5266.1.421_ Ambla koguduse õpetaja Hugo Annast

⁴ Ajalooarhiiv: toimiku nr EAA.5266.1.422_ Ambla koguduse õpetaja Vilberg

peasissepääsu juures. Peasissepääs koos seda ümbritseva klaasverandaga on nihutatud hoone keskteljelt kõrvale, mis viitab juba renessansi ilmingutele.

3.1 Katus

Algselt on hoone katusekatteks olnud laast. Katusekatte vahetus võis ajalooliste fotode põhjal toimuda 70ndate aastate lõpus, mil laastu peale paigaldati tõrvapapp ning seejärel eterniit. Eterniitplaadid kinnitati katusele liiga lühikeste naeltega, mistõttu kukkusid neist osad katusele maha ning väljakukkunud naelu võis koguduse õpetaja sõnul mingi ajaperioodil räästa alt ämbriga korjamas käia. Halvasti kinnitatud katusekate ja oskamatud ehitusvõtted viisid katuse selleni, et mitmest kohast tekkisid läbijooksud, millest kõiki pole tänase päevani likvideeritud.

Hoonel on vahetoetusega katus ehk pärlinkatus. Pärlinkatuse puhul toetuvad sarika keskosad enda all kulgevale prussile ehk pärlinkile. Pärlink omakorda toetub iga 4-5m tagant postidele, mis omakorda toetuvad alusraamile ehk raamtalale⁵. Postid, millele haripärlink toetub on diagonaalsete tugipostidega, mis jaotavad ripppostile tulevat raskust (vt foto nr 2). Puitkonstruktsioonid on ühendatud puidust tappidega. Katust kandev raamtala toetub hoone keskel asuvatele kivist seintele. Sarikad on umbes 150x200mm ristlõikega ümarpalgist, mille peale on kinnitatud tihe pindudest roov. Räästaservast paistvad sarikaotsad on lõigatud kenasse profiili.

Seoses katusekorruse kastutuselevõttuga on lisavalguse saamiseks katuse põhjakülge ehitatud vintskapp. Saaliosa akende ümberpaigutuse tõttu ei haaku katusele ehitatud vintskapp enam hoone esifassaadiga ning mõjub küllaltki juhuslikult. Algselt on vintskapi aken olnud samuti 6-ruuduse jaotusega, kuid eterniidi paigaldamise ajal eemaldati tollane aknaraam ning hiljem on aken asendatud ilma jaotusteta kahepoolse raamiga aknaga (vt foto nr 8). Vintskapp on kaetud plekk-katusega.

Täna päeval puudub katusel korraldatud vee äravool. Lagunenud vihmaveerennid ja -torud on eemaldatud, säilinud on vaid mõned metallist kandurid. Hoone esiküljel paikneva veranda katusekate on vahetatud pleki vastu. Uued veeäravoolu süsteemid on aga paigaldatud kehvasti, kuna vihmavee äravoolutoru on pandud vaid ühte katuse serva, mistõttu valgub hoone poolsest katuseservast vesi otse fassaadile (vt foto nr 4).

1974. aasta inventariseerimisel tehtud fotolt näeme, et hoone lõuna- ja läänefassaadis on välisseina alumine voodrilaud välja vahetatud kitsama vastu (vt ajal foto nr 3 ja nr 4).

---

⁵ Puitehituse käsiraamat, Tallinn 1940, Arvo Veski, toimetanud Prof Leo Jürgenson

Voodrilaua väljavahetamise vajadus võib olla hoone lõunaküljel tingitud keset seina lõppevast katkisest veetorst, aga ka mööda vundamenti ülestõusvast kapillaarniiskusest.

1843. aastast säilinud maamõõtja G.Grünbergi kaardi ja inentariseerimisjooniste põhjal võib arvata, et pastoraadil on algselt olnud 3 mantelkorstnat⁶, millest on tänaseks säilinud kaks. Mantelkorstnad on laotud paekivist, krohvitud lubikrohviga ning värvitud lubivärviga. Hoone interjööris on näha mantelkorstna mantliosa, mis on hilisemal ajal kaetud paksu õlivärviga, mis on tänase päevani väga hästi vastu pidanud. Hilisematel ajaetappidel on hoonele ehitatud uusi küttekoldeid, mille tarbeks on katuse lõunaküljele tekkinud lisaks kaks silikaattellisest korsten. Mõningad mantelkorstnate lõõrid on tänase päevani kasutusel ning läänepoolse mantelkorstna korstnajala osas on säilinud lihasuitsetus ahi. Läänepoolse mantelkorstna ots on uuesti laotud silikaattelistest ning kaasaegsemaid norme arvestavalt ulatub see katuseharjast tunduvalt kõrgemale, kui originaalse mantelkorstna ots (vt LISA 2).

foto nr 2 - haripärin, rippost ja diagonaaltoed

foto nr 3 - idapoolne mantelkorsten

⁶ Riigiarhiiv: toimiku nr EAA.854.4.418_ Spezielle Karte von dem Privaten Pastorathe Ampelmarien (Ambla kirikumõis). Eramaamõõtja G. Grünberg. [M 1 : 4200] 1 Zoll = 50 Faden

foto nr 4 - verandakatuse vee äravool

foto nr 5 - peasissepääs

3.2 Seinad

Hoone välisseinad on rõhtpalkidest, arvatavasti umbes 150mm läbimõõduga. Välisseinu katab täispunnlaudadega rõhtvooder, mis on ka ilmastikule kõige vastupidavam valik. Ajalooline fassaadilaud on säilinud hoone põhja- ja idaküljel. Hoone lõuna- ja lääneküljel on fassaadilaud asendatud uuega, mille profiil ei ole identne algupärasega, kuid laua laius järgib ajaloolise fassaadilaua oma. Põhja- ja idafassaadis jaotab seinapinda aknalaudade kõrgusel kulgev vahekarniis. Vahekarniisist allapoole jääv horisontaalne seiniosa on hoone esifassaadis kaetud kohviga. Idafassaadi horisontaalset seiniosa katab vertikaalne ülekatte liistuga laudist, mis on mingil ajaperioodil olnud samuti krohviga kaetud, kuid nüüdseks on krohv suuremas osas eemaldatud. Krohvist allpool olev laudis lubab arvata, et algselt on alumine horisontaalne seiniosa kavandatud siiski puitvoodriga. Krohvimisega on hiljem taotletud puitehitise mõjumist kiviehitisena, sest püsivaid ja tähtsaid hooneid on läbi aegade ehitatud kivist.

Hoone lõuna- ja lääneküljed on kaetud uue, ilma jaotusteta, horisontaalse puitlaudisega. 1974. aasta inventariseerimise käigus tehtud fotodelt võime näha, et hoone lõuna- ja lääneküljed olid ka enne viimast fassaadikatte vahetust ilma jaotusteta seinapinnad. Uus voodrilaud on kuivades lõhenenud ning puitmaterjalil on küllaltki palju oksakohti. Hoone põhja- ja idaküljed on juba ajalooliselt kavandatud rikkalikuma fassaadidekooriga, kuna avanevad kiriku ja alevi

keskuse poole. Aia poole jäävad lõuna- ja läänekülg on lihtsama kujundusega. Läänepoolse otsaseina alumine laudis on enne fassaadikatte vahetust olnud kaetud ülejäänud voodrilauast kitsama lauaga, mis viitab, et selles seinapiirkonnas on samuti esinenud niiskuskahjustusi (vt ajal foto nr 4). Suurema niiskuse lääneseinas on ilmselt põhjustanud seal asunud ruumide funktsioonid: köök, käimla ja sahvri.

Hoone nurgad on viimistletud püstlaudadega, mille karniisist allpoole jääv osa on lisaks kaunistatud kaarja motiiviga lauaga. Hoone otsaseinte viiluosades toetavad väljaulatuvaid katusesarikaid ja penne talad, mille otsad on kaunistatud puitpits dekooriga.

Kogu hoone fassaad on viimistletud rootsi punase muldvärviga, kuid tooni erinevus ajaloolise laudise ja uue laudise peal on jäänud küllaltki erinev. Suur toonierinevus võib olla põhjustatud puitlaudise erinevast pinnatööstusest või ajaloolisel fassaadilaual säilinud eelmistest värvikihtidest. Üldiselt ongi muidu Rootsi punane olnud Eestis tooni poolest pruunikam ja tumedam, kui päritolumaal. Rootsi värv on hingav ja UV-kiirgus selle tooni eriti ei muuda.

foto nr 6 - vahekarniisi alune seinosa

foto nr 7 – puitdekoor hoone otsaseinas

ajalooline foto nr 3 (1974)

ajalooline foto nr 4 (1974)

3.3 Vahelagi

Hoonel on puitvahelagi, mille peamised kandetalad moodustavad osaliselt katust kandva alusraami. Ülejäänud vahelae talad asuvad peataladega risti ning nende vahed on täidetud liivatäitega. Hoone katusealune on kenasti korras, kuna sinna ei ole veetud ülearuseid esemeid. Pööningu kirdeosas asus internaadi ajal veepakk, mistõttu on sellesse piirkonda vahelakke arvatavasti lõigatud ava, mis tänaseks päevaks on uuesti kinni ehitatud ning isoleeritud saepurutäitega. Katusealuse korruse kummassegi viilupoole sse otsa on ehitatud kaks püstpalkidest ruumi. Ühe ruumi ukse link näeb suhteliselt vana välja, kuid ilmselt ei olnud neid ruume algselt hoonele kavandatud, kuna 19. saj lõpust pärit hoonetel üldiselt ei olnud katusekorrused planeeritud eluruumideks. 1967. aasta inventariseerimisaktis on neid ruume kirjeldatud kui lakatube, mida valgustavad aknad viilus.

3.4 Uksed, aknad

Pastoraadil on klassitsismile iseloomulikud kõrged 6-ruuduga aknad, kusjuures saali valgustamiseks on hoone esiküljel 4 akent paigutatud paariti (vt foto nr 8). 1967. aasta inventariseerimise käigus koostatud jooniste põhjal võime, aga tõdeda, et algselt ei ole aknad siiski paariti kavandatud olnud. Hoone põhja- ja idafassaadis on säilinud originaalsed välimised aknaraamid. Lõuna- ja läänefassaadis on aknad asendatud originaalakende järgi tehtud koopiatega. Akende hinged ja nurgikud on asendatud kaasaegsetega, mis peaksid meenutama ajaloolisi detaile, kuid robustsed sepsidetailid ja kruvidega kinnitus annavad märku nende kaasaegsusest (vt foto nr 9). Ajalooliste akende puhul kaeti tavaliselt hinged ja

hingekonksud ning nurgikud samuti valge värviga, mitte ei tõstetud neid eraldi esile, nagu tänapäeval tihti tehakse. Akende kohal asuvad puidust profileeringuga karniisid. Väljavahetatud akende ümber olevad piirdelauad on uued. Piirdelaudade asendamisel on küll püütud järgida ajaloolise piirdelaudade profiili, kuid päris täpselt ei ole see siiski õnnestunud. Kaasaegsete akende kvaliteet ei ole just kiita, kuna küllaltki lühikese ajaga on akenraami alumisel osal värv, tänu päikese ja vee kahjustustele, kooruma hakanud (vt foto nr 9).

Klaasverandale viiv kahepoolne puidust välisüks on klassitsistlikult pikaks venitatud ja lihtsa, kolme tahvliga, jaotusega kummaski ukselehes. Ajalooliste fotode põhjal võib arvata, et olemasolev tahveluks on säilitanud oma algupärase välimuse. Ülejäänud hoone välisüksed on kalasaba mustrilise puitlaudisega kaetud puitkilpuksed.

foto nr 8 – ajaloolised aknaraamid

foto nr 9 – kaasaegne aken

3.5 Veranda, tuulekojad

Hoone esiküljel asuv klaasitud veranda ei paikne hoone keskel, vaid on sellest nihutatud läänepoolle. Veranda akende raamistik on kujundatud omapäraselt rombikujulist motiivi kasutades. Ajalooliselt fotolt (vt ajalooline foto nr 5) ja inventariseerimise joonistel (vt LISA 8.5) on näha, et algne põhjapoolle jääv klaasitud veranda on olnud tunduvalt suurem. Veranda akende raamistik on olnud samasuguse rombikujulise jaotusega, kuid akende rütmi on ümberehituste käigus muudetud. Klaasitud verandat katab lame plekk-katus.

Hoone lõuna- ja lääneküljel asuvad lisaks veel väiksemad tuulekojad, mille katused on suurema kaldega ning kaetud eterniidiga. Aiapoole jääva tuulekoja vundament on ehitatud punastest tellistest ning krohvitud. Läänepoolne tuulekoda tagab eraldi sissepääsu koguduse õpetaja eluruumidesse. 1967. aastal koostatud inventariseerimise esimese korruse plaanilt võib näha, et sel ajal oli hoone lõunaküljel lisaks tuulekojale ka terrass. Terrassile ja klaasitud verandale viisid puittreppid, mis pole tänaseks säilinud.

Tänaasel päeval asub klaasveranda ees betoonist trepp, mille astmed on kaetud paeplaatidega. Paeplaadid on väga halvas seisus, kuna trepp ei asu katuse all ning on seetõttu ilmastikule avatud (vt foto nr 5). Trepi metallist käsipuu ei ole kooskõlas hoone välisilmega.

ajalooline foto nr 5

3.6 Vundament, kelder

Pastoraadihoonel on paekivist sokkel ja keldriseinad. Sokliosa välispind on algselt olnud kaetud lubikrohviga (vt ajal foto nr 3), mis on suuremas osas maha kukkunud. Hiljem on soklit parandatud tsementmördiga, mis pole samuti maapinnast tulevate niiskusele vastu pidanud. Sokli niiskumise on põhjustanud katuse korraldamata vee äravool. Hetkel liigub katusest tulev vesi maapinna kaudu sokliseina, kuna vundamendil puudub hüdroisolatsioon. Hoone lõunaküljel võime maapinna ja sokli liitumise kohal näha suuri pragusid. Vee kapillaartõus sokliseinas on põhjustanud lubikrohvi eemaldumise ning alumiste seinapalkide ja voodrilaua kahjustused.

Keldris asub kolm järjestikku paiknevat ristkülikulist ruumi, mida katavad paekivist võlvlaed. Viimast suuremat ruumi kasutati kartuli ja liha hoidmiseks. Keldriruumi paeseina ülaosas asuvad augud, mille kaudu transporditi keldrisse kartuleid. Võlvlaes on säilinud paar metallkonksu liha riputamiseks. Liha riputati kõrgele, et närilised sellele ligi ei pääseks. 1924 aasta kirikumõisa võõrandamise üleandmise lehelt võime lugeda, et hoone all asuva 3m laiuse ja 2m kõrguse keldriruumi laevõlv oli osaliselt alla langenud ning ukсед olid lõhutud. Katkine võlvlagi on parandatud betoonvaluga. Keldriruumid asuvad muldpõrandal. Keldrisse pääseb hoone lääneküljel asuva betoonist trepi kaudu, mis on hiljem juurde ehitatud. Algselt pääses keldrisse hoone lääneosas asuva põrandaluugi kaudu, mis suleti hoone praeguste elanike poolt. Esimesse keldriruumi on ehitatud mõned mittekandvad betoonseinad. Hoone edelaosas on säilinud ka maakividest maakelder.

3.7 Interjäär

Põhiplaaniliselt on hoone algselt jaotunud funktsionaalselt kolmeks osaks. Hoone keskosas asus kolm suuremat ruumi, millest üks oli ruudukujuline saal ning teised kaks ristkülikulised toad. Idapoolses hooneosas asusid väiksemad toad ja käimla, läänepoolses osas köök ja pesuruumid. Idapoolse mantelkorstna alune ruum oli kasutusel arhiivina. Seoses Ambla keskkooli internaadi paigutamiseega pastori elamusse ehitati hoone keskele koridor, millest kummalegi poole jäävad ruumid jaotati võrdseteks tubadeks. Hoone kummassegi otsa jäid märgade ruumide plokid.

Juba 1974. aasta inventariseerimise aktis on öeldud, et ümberehituste käigus on hoones kõik kunstilised elemendid kaotatud. Ajaloolisest interjööriist on säilinud teisele korrusele viiv kahekäiguline keeruastmetega trepp eesruumis (vt foto nr 10) ja teise korruse läänepoolsesse katuselkorterisse viiv tahveluks (vt foto nr 11). Mitmetes ruumides on säilinud ka peegelvõlvidega laed.

Täna sel päeval me hoone interjööriist palju algupärast näe. Põrandaid katab laminaatparkett ja linoleum. Ruumide laepinnad on toodud allapoole erinevatel ajaetappidel levinud ripplagede lahendustega, mille alt leiab ilmselt mitmeid ajalooliseid kihistusi.

foto nr 10 – teisele korrusele viiv trepp

foto nr 11 – ajalooline tahveluks

4 Kokkuvõte

Ambla pastoraadi peahoone on säilitanud küllaltki algupärase välisilme. Algse säilimisele on ilmselt kaasa aidanud piiratud vahendid ehitustegevuseks. Seoses hoone funktsioonide muutumisega on tugevalt muutunud hoone põhiplaan, kuid hoone põhimaht ja fassaadikujundus on jäänud küllaltki algupäraseks. Suurematest ümberehitustest võib välja tuua põhiplaani muutumise seoses internaaditubade paigutamisega hoonesse, vastuvõtusaali välisseina paarisakende rajamise ning klaasveranda väiksemaks ehitamise.

Hoone edasist säilimist silmas pidades oleks esmatähtis katusekatte vahetus ja vihmavee äravoolu korraldamine katuselt. Katuse kandekonstruktsioon on hästi säilinud ning kuiv, kuid katusekate on oma aja ära elanud. Hoonet ümbritseva maapinna vertikaalplaneering on üldjoontes korras, kuna kalded on hoonest eemale, kuid sokliseinad vajaksid hüdroisolatsiooni rajamist ja lubikrohviga krohvimist. Hoone põhja- ja idafassaadis võiks puidust vahekarniisi kaitsmise vihmavee eest lahendada karniisile toetuva puitlauaga. Idapoolse otsaseina välisvoodri alumiselt horisontaalselt osalt võiks täielikult eemaldada ning säilitada ülekatte liistuga vertikaalse laudise.

Kunagise kirikumõisa pastori elamu omab kultuurilist väärtust tänu erinevatele ühiskondlikele funktsioonidele, mida hoone on läbi aja endas kandnud. Meieni on säilinud kirikumõisa esise väljaku ja kirikuaia harmoneeruv kooslus. Kunagise kirikumõisa peahoone tähtsust aitaks esile tuua olemasoleva ringtee korrastamine ja rõhutamine.

5 Kasutatud allikad

- 1) Ajalooarhiiv: toimiku nr EAA.854.4.419 - Karte von den einem Theil Ländereien des Pastorates Ampel (Ambla kirikumõis ja Raka). Vannutatud maamõõtja A. Birkenbaum. [M 1 : 4200] 1 Zoll = 50 Faden (1856)
- 2) Ajalooarhiiv: toimiku nr EAA.854.4.418 - Specielle Karte von dem Privaten Pastorathe Ampelmarien (Ambla kirikumõis). Eramaamõõtja G. Grünberg. [M 1 : 4200] 1 Zoll = 50 Faden (1843)
- 3) Riigiarhiivi Rakvere osakond: toimiku nr LVMB.891.1.567 – Järvamaal Amblas Pikk tn 10 asuva majavalduse plaanid, E. Lall (1967)
- 4) Riigiarhiiv: toimiku nr ERA.T-76.1.10963 - Ambla vald, Ambla kirik. Märkmeid kirikust ja Kesk-Eesti kirikute ehitusloost üldse. V. Raam. A-739 (1982)
- 5) Muinsuskaitse arhiiv: toimiku nr ERA.T-76.1.10328 - Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Paide rajoon (kahes köites, I köide nr-d. 1-50). V. Ranniku. Tallinn 1978. A-127
- 6) Muinsuskaitse arhiiv: toimiku nr ERA.T-76.1.16478 - Ambla vald. Ambla kirikumõis. Eesti NSV mõisaarhitektuur. M-1974 (1976)
- 7) Riigiarhiiv: Ambla kirikumõisa maa peal olevate võõrandamisele kuuluvate kasutuskõlbulikkude hoonete hindamise leht A-924
- 8) Puitehituse käsiraamat, Tallinn 1940, Arvo Veski, toimetanud Prof Leo Jürgenson
- 9) http://et.wikipedia.org/wiki/Ambla_kihelkond 04.05.2013
- 10) <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/ambla2> 05.05.2013
- 11) <http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=40367> 05.05.2013
- 12) <http://www.flickr.com/photos/35939657@N02/3323588518> 05.05.2013
- 13) http://et.wikipedia.org/wiki/Ambla_Maarja_kogudus 05.05.2013
- 14) http://www.ambla.ee/web/?lang=et&page_id=522 05.05.2013

6 Lisad

LISA 1 - Situatsiooniskeem

LISA 2 - Asendiskeem

LISA 3 - Vaade põhjast (esifassaad)

LISA 4 - Vaade lõunast

LISA 5 – Vaade idast

LISA 6 – Vaade läänest

LISA 7 – Fragment Ambla kirikumõisa plaanist 1843

LISA 8 – Fragment Ambla kirikumõisa ja Raka plaanist 1856

LISA 9 – Fragment Ambla Maarja kirikumõisa plaanist 1843

LISA 10 – Järvamaal Amblas Pikk tn 10 asuva elamu põhiplaan M 1:100 (1967)

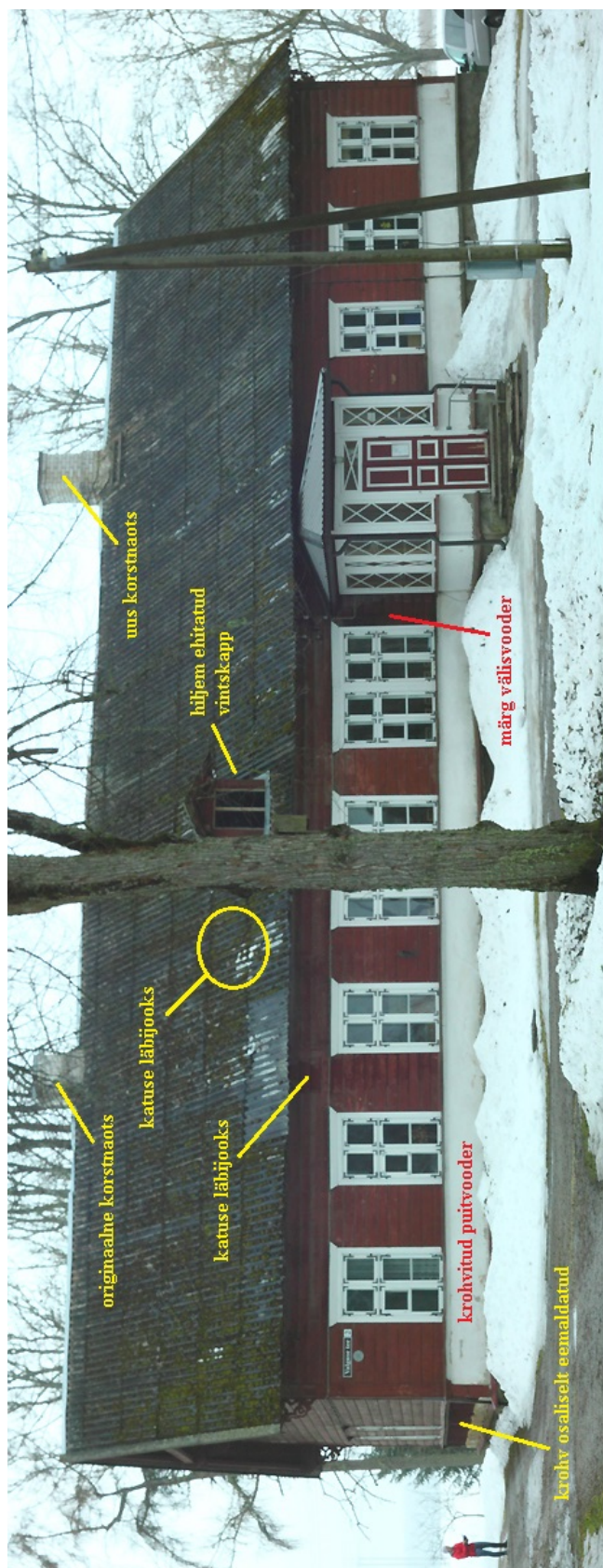
LISA 11 – Järvamaal Amblas Pikk tn 10 asuva elamu katusekorruse plaan

LISA 12 – Järvamaal Amblas Pikk tn 10 asuva elamu lõige A-A

LISA 13 – Järvamaal Amblas Pikk tn 10 asuva elamu eestvaade, otsavaade, keldri plaan

LISA 14 – Paide tehnilise inventariseerimise büroo, Ambla alevi, Valguse tee nr 2, Ambla keskkooli internaadi põhiplaan M 1:100

LISA 3 – Vaade põhjast (esifassaad)

LISA 4 – Vaade lõunast

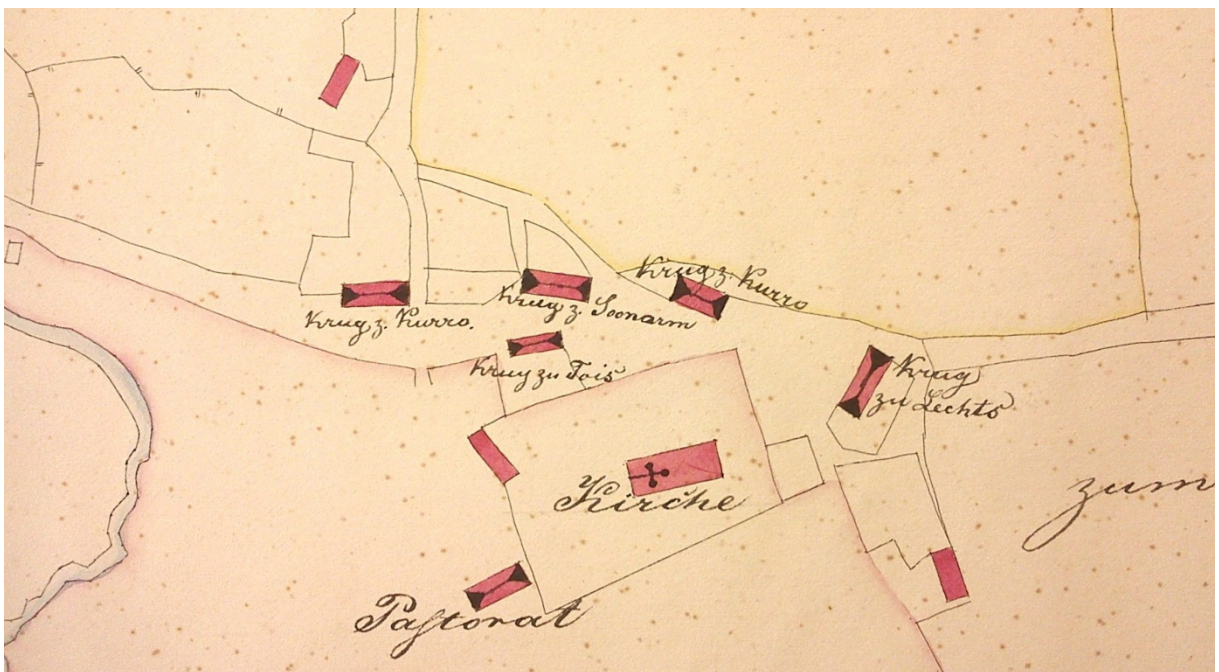
LISA 5 - Vaade idast

LISA 6 – Vaade läänest

LISA 7 – Eramamõõtja G.Grünbergi „Specielle Karte von dem Privaten Pastorathe Ampelmarien“
Ambla kirikumõisa plaan aastast 1843

LISA 8 – Vannutatud maamõõtja A. Birkenbaum Karte von den einem Theil Ländereien des
Pastorates Ampel (Ambla kirikumõis ja Raka) 1856

LISA 9 – Ambla Maarja kirikumõisa plaan. Mõõtnud ja plaani valmistanud 1843 maamõõtja C.A. Günberg

